

МІЖНАРОДНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ: НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇН-ДОНОРІВ

Анотація

Досліджується міжнародна інтелектуальна міграція у нових реаліях. Зазначено, що міжнародна міграція здійснює значний вплив на соціально-економічну та демографічну ситуацію в державі, однак найбільш відчутна її роль у тому випадку, коли йдеться про міграцію інтелектуальну. Виявлено основні причини та чинники міжнародної міграції, визначено сутність та мотиви глобального явища «відпливу умів». Проаналізовано проблеми, що останнім часом виникли в Україні у системі підготовки кадрів та формування кадрової політики щодо фахівців вищої кваліфікації. Щороку тисячі українських фахівців та науковців виїжджає на постійне місце проживання за кордон. Внаслідок процесу «відпливу умів» держави перетворюються сьогодні на країни-донори найрозвинутіших країн з інтелектуальних ресурсів.

Ключові слова: міграція, міжнародна міграція, міжнародна інтелектуальна міграція, «відплив умів», країни-донори.

Т.Р. Власова, к.э.н.,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЕУ, г. Черновцы

МЕЖДУНАРОДНАЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ МИГРАЦИЯ: ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ СТРАН-ДОНОРОВ

Аннотация

Исследуется международная интеллектуальная миграция в новых реалиях. Отмечено, что международная миграция оказывает значительное влияние на социально-экономическую и демографическую ситуацию в государстве, однако наиболее ощутима ее роль в случае, когда речь идет о миграции интеллектуальной. Выявлены основные причины и факторы международной миграции, определена сущность и мотивы глобального явления «утечки умов». Проанализированы проблемы, которые возникли в последнее время в Украине в системе подготовки кадров и формирования кадровой политики специалистов высшей квалификации. Ежегодно тысячи украинских специалистов и ученых выезжает на постоянное место жительства за границу. Вследствие процесса «утечки умов» государства превращаются сегодня в страны-доноры развитых стран по интеллектуальным ресурсам.

Ключевые слова: миграция, международная миграция, международная интеллектуальная миграция, «утечка умов», страны-доноры.

Постановка проблеми. Ще наприкінці ХХ ст. в усьому світі різко зросла кількість мігрантів. Не останню роль у цьому процесі зіграла відкритість розвинутих суспільств та лояльна міграційна політика держав-центрів імміграції. Міжнародна міграція здійснює значний вплив на соціально-економічну та демографічну ситуацію в державі. Однак найбільш відчутна її роль у тому випадку, коли йдеться про міграцію інтелектуальну. Інтелект сьогодні перетворився на чинник, який визначає темпи розвитку країн. Від

того, наскільки ефективно у країні використовується власний інтелектуальний ресурс та відбувається залучення інтелектуальних ресурсів з інших країн, залежить, чи опиниться країна серед лідерів чи аутсайдерів світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками кількість наукових досліджень, пов'язаних із проблемою міжнародної інтелектуальної міграції, ще більше зросла, а в Україні ця проблема почала інтенсивно вивчатися в останнє десятиліття. Різні аспекти вищезначеної проблеми представлені у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: Я. В. Петрової (соціальні механізми інтелектуальної міграції) [1], Н. В. Шиловцевої (визначення місця України у міжнародних міграційних процесах) [2], І. Ушкалова, І. Малахи (виявлення причин, масштабів та наслідків «відпливу умів») [3], Ж. Зайончковської (методологія та методи вивчення міграційних процесів)[4]. Міжнародна інтелектуальна міграція є надзвичайно дискусійною темою, яка жваво обговорюється спеціалістами різних галузей знань. Вплив цього процесу на майбутнє нації, причому як тієї, що «постачає інтелект» в інші держави, так і нації-реципієнта, що приймає висококваліфікованих мігрантів, має далекосяжні наслідки.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою даної статті є визначення сутності міжнародної інтелектуальної міграції, виявлення можливих наслідків, і особливо – втрат для країн-донорів інтелектуальних ресурсів.

Для досягнення поставленої мети слід виконати наступні завдання:

- визначити сутність та особливості міжнародної інтелектуальної міграції на сучасному етапі;
- проаналізувати чинники міжнародної інтелектуальної міграції;
- виявити та дослідити можливі наслідки «відпливу умів» для країн-донорів інтелектуальних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок прискорення глобалізації світогосподарських зв'язків питання міграції населення постає особливо гостро. Міграція (від латинського *migratio* – переселення) – фізичне переміщення населення, внаслідок якого відбувається зміна його кількості, тобто механічний рух. Послідовність дій людини від моменту появи бажання зміни місця проживання до пристосування її на новому місці слід розглядати як процес. Існує міграція двох видів: внутрішня та зовнішня. Внутрішня міграція притаманна практично всім країнам. Переміщення з однієї країни до іншої називається зовнішньою міграцією. Виїзд до іншої країни на постійне місце проживання називається еміграцією, в'їзд людей до країни – імміграцією. Якщо таке переміщення переходить національні кордони, то міграція є міжнародною. З посиленням міждержавної, глобальної інтеграції та

кооперації, все більш істотне місце займає саме міжнародна міграція. Міжнародна міграція робочої сили відбиває процес перерозподілу трудових ресурсів між національними економіками і призводить до вирівнювання рівнів оплати праці в різних країнах. У результаті міграції сукупний обсяг світового виробництва зростає внаслідок ефективнішого використання трудових ресурсів за рахунок їх міждержавного перерозподілу.

Міжнародну міграцію викликають причини економічного, соціального, політичного, військового порядку. Економічні й соціальні носять більш-менш постійний характер, інші ж пов'язані з кардинальними політичними подіями в окремих країнах, а також з війнами, що породжують вимушених мігрантів-біженців. Типовою рисою більшості розроблених у минулому і позаминулому століттях теорій міграції є її пояснення окремими, вибірковими в якості ключових, міграційними детермінантами. У сучасних дослідженнях усе більший акцент робиться на тому, щоб відобразити різноманітність міграційних чинників та синтезувати різні підходи щодо вивчення причин міграції. Серед її основних причин нами виявлено, зокрема, такі:

- диференціація між різними групами країн за рівнем оплати праці, добробуту, якістю життя;
- надлишок трудових ресурсів, який переміщується на інші території, що потерпають від нестачі їхніх певних категорій;
- наявність у країні імміграції родичів чи діаспор співвітчизників мігрантів;
- демографічний дисбаланс між різними групами країн;
- загальноекономічна і політична нестабільність у країні, невпевненість у майбутньому – своєму і своїх дітей.

Одним із базових і вельми поширених пояснень причин і чинників міграції є положення про те, що вона обумовлена сумарною дією чинників виштовхування і тяжіння, які мають економічну, демографічну, соціальну і політичну природу. Основа такого підходу була закладена ще в теорії Е. Лі, розробленій в 60-ті роки ХХ століття [4, с. 262-263]. Згідно з теорією «тяжіння-виштовхування» (pull-push), у країнах виїзду виділяється визначальна роль «виштовхуючих» чинників, а в країнах в'їзду – відповідно роль «притягуючих» чинників.

Тенденцією, що викликає занепокоєння, є збільшення обсягів міжнародної інтелектуальної міграції. Фактично, виникло таке глобальне явище, як міждержавна інтелектуальна міграція або «відплив умів». «Відплив умів» («brain drain») – це виїзд за кордон на постійну роботу висококваліфікованих фахівців, які не знаходять застосування своїх здібностей у країні проживання і незадоволені рівнем заробітної плати і/або умовами життя і праці.

Якісні дослідження «відпливу умів» до цього часу значною мірою концентрувалися на проблемі мотивації до від'їзду і відходу від науки. Аналіз

динаміки даних різних досліджень дозволяє зробити висновок про те, що, на відміну від кількісних характеристик потоку виїжджаючих, основні мотиви еміграції протягом минулих десяти років практично не змінювалися. Чинником номер один, що стимулює до від'їзду за кордон, є низький або недостатній для підтримання гідної життєдіяльності рівень оплати праці інтелектуалів.

До основного списку мотивів завжди також входили такі складові, як:

- відсутність необхідних умов для роботи і творчого пошуку, насамперед: погане матеріально-технічне й інформаційне забезпечення дослідницької діяльності, недостатнє фінансування наукових досліджень; низький престиж науки в суспільстві, незадоволення своїм соціальним статусом у суспільстві, незатребуваність творчих здібностей і професійних знань, результатів наукової діяльності;
- прагнення самореалізації, досягнень, неможливість сповна реалізувати творчі потенції;
- незахищеність прав власності на продукт інтелектуальної діяльності, часто-густо неможливість впровадження розробок на батьківщині;
- загальноекономічна і політична нестабільність у країні, непевність у майбутньому своєму і своїх дітей.

Стосовно «притягуючих» чинників інтелектуальної міграції слід зазначити, що найбільше значення мають економічні і професійні, особливо під час політичних і соціально-економічних криз [5, с. 144]. Серед професійних чинників, що діють в країні в'їзду, найбільш вагомими є наступні: акумуляція наукових знань; підвищення кваліфікації і інтелектуального потенціалу вченого; можливість професійної самореалізації; досягнення більшої конкурентоспроможності.

Останнім часом в Україні у системі підготовки кадрів та формування кадрової політики щодо фахівців вищої кваліфікації накопичилось багато проблем, що потребують швидкого вирішення. Існує значний розрив між підготовкою наукових кадрів та їх залученням до роботи у науковій та науково-технічній сферах, незважаючи на те, що чисельність докторів та кандидатів наук зростає. Частка тих, хто залучений до наукової та науково-технічної діяльності, неухильно скорочується. Протягом 2010-2014 рр. кількість докторів наук в Україні збільшилася на 11,6 %, водночас їх кількість у сфері науково-технічної діяльності зросла лише на 10,9 %. Чисельність кандидатів наук зросла протягом 2010-2014 рр. на 2,7 %, однак кількість зайнятих науково-технічною діяльністю зменшилась на 18,3 %. Загалом, кількість науковців в економіці України протягом 2010-2014 рр. зменшилась на 22,5 %. Це свідчить про те, що фахівці з науковим ступенем, особливо молодь, більш схильні до міграції [6]. Водночас, слід зазначити, що певною

мірою такі зміни є наслідком того, що дані 2014 р. (див. табл. 1) наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Щороку тисячі українських фахівців та науковців виїжджає на постійне місце проживання за кордон, основний відсоток яких становлять особи продуктивного віку. За даними опитування, проведеного 2012 року представництвом Міжнародної організації з міграції, про роботу за кордоном думає 91 % висококваліфікованих українських фахівців з вищою освітою. Виїхати за кордон хочуть не лише молоді спеціалісти, а й 30-річні фахівці, популярні напрямки – країни Європи, США та Канада [9].

Таблиця 1

Наукові кадри та кількість організацій в Україні 2010-2014 рр.*

Рік	Кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки*	Кількість науковців, осіб	Кількість докторів наук в економіці України, осіб	Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб
2010	1303	89564	14418	84000
2011	1255	84969	14895	84979
2012	1208	82032	15592	88057
2013	1143	77853	16450	90113
2014	999	69404	16090	86230

*Складено за даними Державної служби статистики України [7]

Протягом 2009-2013 рр. кількість інтелектуальних мігрантів з України постійно зростає (див. табл. 2). Переміщення спеціалістів відбувається найчастіше між розвинутими країнами (наприклад, всередині ЄС), а також їх імміграція в розвинуті країни з менш розвинутих. Воно може відбуватися як у явній формі, коли спеціаліст переселяється в іншу країну або ж залишається в ній після завершення навчання, так і в прихованій формі, коли спеціаліст нікуди не переселяється, але влаштовується на роботу на підприємство, що належить іноземному капіталу. Для України проблема «відпливу умів» є надзвичайно гострою, оскільки зі збільшенням потоків інтелектуальних мігрантів починають пригальмовуватися темпи розвитку окремих галузей економіки, освіти та держави загалом, що створює загрозу індивідуальній та національній безпеці [11].

Таблиця 2

Кількість інтелектуальних мігрантів з України 2009-2013 рр. (осіб)*

	2009	2010	2011	2012	2013
Кандидати наук	65	74	88	90	96
Доктора наук	10	14	12	16	18

*Складено за даними [10]

Взагалі, найбільшою загрозою «відплив умів» стає для країн, в яких відбувається економічне реформування і які не можуть повною мірою забезпечити відповідне працевлаштування фахівців, підготовлених у сфері вищої освіти. Інвестиції в освіту і професійну підготовку фахівця є

втраченими, якщо він їде і не повертається. «Відплив умів» набуває різноманітних форм, при цьому вигоди одних країн (як правило, розвинутих і багатих) стають втратами, що розорюють і підривають розвиток інших країн (бідних і недостатньо розвинутих). Понад те, всупереч наявному інтелектуальному потенціалу такі держави перетворюються сьогодні на країни-донори найрозвинутіших країн з інтелектуальних ресурсів [12]. Таким чином, «ціна» відпливу умів – недорозвиток, маргіналізація країн-жертв глобальної конкуренції за інтелект.

Фахівці з вищою освітою виїжджають переважно до США, країн ЄС, Австралії і Канади. До речі, саме в двох останніх країнах частка освічених мігрантів у загальній чисельності мігрантів є найбільш значною. США на залученні одного вченого з-за кордону в середньому економлять 235 тис. доларів, інженера – 253 тис., лікаря – 646 тис., фахівця науково-технічного профілю – 800 тис. Мобільність та міграція є надзвичайно вигідною для країн імміграції, оскільки цим вони заощаджують на власних витратах на освіту й одночасно одержують величезні вигоди від роботи приїжджих інтелектуалів. Але «відплив умів» спричиняє серйозні втрати для країн еміграції.

Слід пам'ятати, що втрати і вигоди від «відпливу умів» є як прямими (інвестиції в освіту і підвищення кваліфікації фахівців, здійснені у країні еміграції), так і непрямими – у формі нествореного і втраченого науково-технічного потенціалу, недоотриманих відсотків економічного зростання, втрачених доходів і добробуту. І якщо прямі втрати певною мірою підлягають підрахунку, то непрямі є показником втрачених потенційних вигод, підрахунок якого складає суттєву складність, оскільки залежить від багатьох факторів. Щоправда, ООН розробила методику, відповідно до якої з ВВП вираховуються прямі і непрямі витрати на підготовку фахівців, що виїжджають, і втрачену вигоду від нереалізованих ідей, інновацій, інтелектуальних продуктів, викликану їхнім від'їздом. І хоча зв'язок «відпливу умів» та економічного зростання є очевидним, ця методика передбачає точний статистичний облік мігрантів, який дасть змогу розрахувати втрати і вигоди від цього явища для країн еміграції та імміграції. Однак на даний час таких даних немає.

Сьогодні міграційна політика багатьох розвинутих країн світу ґрунтується на принципі приваблення інтелектуального мігранта. Високорозвинені держави світу підійшли до формування економічної системи шляхом підготовки інтелектуального працівника, з розвинутими розумовими, аналітичними здібностями, умінням своєчасно реагувати на актуальні світові тенденції розвитку, з високим рівнем самоорганізації, самоконтролю та моральності. Саме інтелектуальна особистість визначає конкурентоспроможність економічних систем, є основою багатства народів та ключовим ресурсом їх розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проблема міжнародної інтелектуальної міграції не є новою і неодноразово досліджувалась. Основними чинниками виїзду за кордон є: відсутність необхідних умов для роботи, погане матеріально-технічне й інформаційне забезпечення дослідницької діяльності, загальноекономічна і політична нестабільність у країні, низький престиж науки у суспільстві, відсутність перспектив. Внаслідок процесу «відпливу умів» держава отримує великі збитки, як в економічній, технологічній сферах, так і в інших процесах функціонування. Зупинити «відплив умів» повністю, напевно, не вдасться, проте зменшити негативні наслідки цього процесу можна за допомогою таких важелів, як: покращення умов життя і праці, мобільність кадрів, створення спеціального типу віз для науковців, створення науково-технологічної діаспори, запрошення в інститути лекторів-іноземців. Зрозуміло, що це все необхідно запроваджувати за підтримки держави й закріпити законодавчо необхідними актами і постановами.

Список використаних джерел:

1. Петрова Я. В. Соціальні механізми інтелектуальної міграції [Текст] : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Петрова Яна Володимирівна ; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2008.
2. Шиловцева Н. В. Україна в міжнародних міграційних процесах [Електронний ресурс] / Н. В. Шиловцева // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка». – Харків, 2015. – Вип. 15. – Режим доступу : https://zenodo.org/record/20718/files/-----_15X-168-176.pdf
3. Ушкалов И. Г. «Утечка умов» как глобальный феномен и его особенности в России [Текст] / И. Г. Ушкалов, И. А. Малаха // Социологические исследования. – 2000. – №11. – С. 110-117.
4. Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие [Текст] / Под ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомеля; Центр миграционных исслед. – М., 2007. – 370 с.
5. Николаєвський В. М. Інтелектуальна міграція: причини, наслідки, виклики [Текст] / В. М. Николаєвський, В. В. Омельченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2006. – №723. – С. 140-147.
6. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. Науково-технічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
7. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. Наукові кадри та кількість організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
8. Світовий банк. Індикатори світового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
9. Гамрищак І. Мізки на експорт [Електронний ресурс] / І. Гамрищак // Львівська газета. – 31.12.2012. – Режим доступу : http://www.gazeta.lviv.ua/sites/default/files/16-17_s.pdf
10. Бараник З. П. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження [Електронний ресурс] / З. П. Бараник, І. О. Романенко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2014. – №6. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>
11. Прохоренко Н. Є. Інтелектуальна міграція: причини та чинники [Електронний ресурс] / Н. Є. Прохоренко // СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи, №1'10. – Режим доступу : http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/files/magazine/1_2010/2_6_1.pdf

12. Мосов С. П. Про стан справ щодо промислової власності на підприємствах України / С. П. Мосов // Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент). – Режим доступу : http://www.uipv.org/ua/mosov_180313 (Назва з екрану).

Tetiana Vlasova, Candidate of Economic Sciences,
Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi
**INTERNATIONAL INTELLECTUAL MIGRATION:
CONSEQUENCES FOR DONOR COUNTRIES**

Annotation

International intellectual migration is studied in the new reality. It is noted that international migration has a significant impact on the socio-economic and demographic situation in the state, but its role is more pronounced in the case when it comes to intellectual migration. The basic reasons and factors of international migration have been studied, the nature and motives of the global phenomenon of "brain drain" have been defined in the article. The problems in the system of training and the formation of the personnel policy of highly qualified specialists in Ukraine have been analyzed. Thousands of the Ukrainian specialists and scientists leave our country for permanent residence abroad every year. Today the states are turning into the donor countries of the developed countries on intellectual resources because of the "brain drain" process.

Keywords: migration, international migration, international intellectual migration, "brain drain", the donor countries.

References:

1. Petrova, Ya.V. (2008). *Social mechanisms of intellectual migration*. Abstract to PhD dissertation, Sociology. Kharkiv National University, Kharkiv (inUkr.).
2. Shylovtseva, N.V. (2015). Ukraine in international migration processes. *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody «Ekonomika» [Collection of scientific works of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University "Economics"]*, vol. 15. Available at: https://zenodo.org/record/20718/files/-----_15X-168-176.pdf (in Ukr.).
3. Ushkalov, I.G., Malaha, I.A. (2000). «Brain drain» as the global phenomenon and its features in Russia]. *Sociologicheskie issledovaniia [Sociological research]*, vol. 11, pp. 110-117 (in Russ.).
4. In Zh. Zajonchkovskaja, I. Molodikova, V. Mukomel' (Ed.) (2007). *Metodologija i metody izuchenija migracionnyh processov [Methodology and methods of the study of migration processes]*. Center for Migration Studies, Moscow, 370 p.(in Russ.).
5. Nikolaievs'kyj, V.M., Omel'chenko, V.V. (2006). Intellectual migration: reasons, consequences, challenges. *Visnyk KhNU im. V.N.Karazina. «Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspil'stva: metodolohiia, teoriiia, metody» [Bulletin of KNU. Karazin "Sociological studies of modern society: methodology, theory and methods"]*, vol. 723, pp. 140-147 (in Ukr.).
6. Official website of Government Service of Statistics of Ukraine (2015). *Scientific and technical activity*. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).
7. Official website of Government Service of Statistics of Ukraine (2015). *Scientific staff and the number of organizations Scientific shots and amount of organizations*. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).
8. Official website of the World Bank (2015). *Indicators of the world development* (2014). Available at: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).
9. Hamryschak, I. (2012). Brains for export. *Lviv newspaper*, 31.12. Available at: http://www.gazeta.lviv.ua/sites/default/files/16-17_s.pdf (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).
10. Baranyk, Z.P., Romanenko, I.O. (2014). Intellectual migration as the object of statistical research. *Electronic scientific specialized edition of "Efficient Economy"*, vol. 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096> (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).

11. Prokhorenko, N. Ye. (2010). Intellectual migration: reasons and factors. *SOCIOPROSTIR, interdisciplinary scientific research journal of sociology and social work*, vol. 1. Available at: http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/files/magazine/1_2010/2_6_1.pdf (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).

12. Mosov, S. P. (2015). On the situation on industrial property in the Ukraine. *Ukrainian Institute of Intellectual Property (UPTO)*. Available at: http://www.uipv.org/ua/mosov_180313 (Accessed 27 September 2015) (in Ukr.).

УДК 64.044.2

Ю.В. Горемикіна, к.е.н., Т.М. Калашнікова, к.е.н.,
Інститут демографії та соціальних досліджень
ім. М. Птухи НАН України, м. Київ

**РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ПРИ ФОРМУВАННІ МІСЦЕВО ЛОКАЛІЗОВАНИХ
СОЦІАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ**

Анотація

Для створення точок зростання на локальному рівні у даній статті розглядається ідея формування місцево локалізованого соціального кластеру. Він визначається як система взаємозалежних установ, інституцій, підприємств, що розташовані на певній території, продуктом яких є послуги освітнього, освітньо-соціального, медичного, медично-соціального і соціального характеру. Ініціюють його створення місцеві мешканці, які переважно виступають і споживачами цих послуг. Метою функціонування місцево локалізованих соціальних кластерів є підвищення комфортності проживання населення на відповідній території, закріплення на ній населення через створення сприятливих соціальних умов і, таким чином, формування оптимальної поселенської мережі. Інституційним ядром кластера пропонується зробити територіальні центри соціального обслуговування, розширити при цьому як контингент населення, який має обслуговуватися, так і саму номенклатуру послуг.

Ключові слова: соціальний кластер, соціальне обслуговування, кластерна політика, територіальний центр соціального обслуговування.

Ю.В. Горемыкина, к.э.н., Т.Н. Калашникова, к.э.н.,
Институт демографии и социальных исследований
им. М. Птухи НАН Украины, г. Киев

**РОЛЬ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ЦЕНТРОВ СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ
ПРИ ФОРМИРОВАНИИ МЕСТНО ЛОКАЛИЗОВАННЫХ
СОЦИАЛЬНЫХ КЛАСТЕРОВ**

Аннотация

Для создания точек роста на локальном уровне в данной статье рассматривается идея формирования местно локализованного социального кластера. Он определяется как система взаимосвязанных учреждений, институтов, предприятий, расположенных на определенной территории, продуктом которых являются услуги образовательного, образовательно-